

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

САЛЕНКО ОКСАНА ПЕТРІВНА

УДК 111.852: 7.01

СИНЕСТЕЗІЯ В КОНТЕКСТІ АРТ-ТЕРАПІЇ: ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

09.00.08 – естетика

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі естетики, етики та образотворчого мистецтва Житомирського державного університету імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Поліщук Олена Петрівна,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України,
завідувач кафедри естетики, етики та образотворчого мистецтва.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук
Вернудіна Ірина Володимирівна,
Національна академія державного управління при Президентові України, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку;

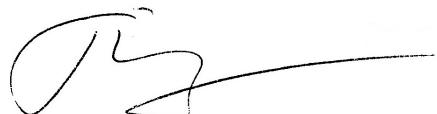
кандидат філософських наук, доцент
Сарнавська Оксана В'ячеславівна,
Національний університет водного господарства та природокористування, Міністерство освіти і науки України, доцент кафедри філософії.

Захист дисертації відбудеться "29" квітня 2016 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.161.01 в Інституті філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано "28" березня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор філософських наук

Т.В. Гардашук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Осмислення синестезії як естетичного феномена за допомогою концептуально-методологічних засобів філософсько-естетичної рефлексії зумовлене низкою причин. Насамперед актуальність такого аналізу синестезії в контексті терапевтичної функції мистецтва обумовлена зростанням кризових явищ у різних сферах сучасного суспільства, що призводить до збільшення напруженості у стосунках між людьми, відчуження особистості, розгубленості тощо. Крім того, в останні десятиліття спостерігається зростання кількості дітей і молоді із нетиповим сприйняттям світу й поведінкою. Тому аналіз витоків і специфіки синестезії, її естетичного підґрунтя й соціально-культурного значення видається значущим, враховуючи, що носії синестезії є неординарними (нетиповими) членами суспільства, і багато із них завдяки своїй творчості залишили помітний слід в історії мистецтва. Інакшість чуттєвості, що зумовлює одночасне ототожнення декількох інформаційно-чуттєвих сигналів (слухових й зорових, зорових і смакових, смакових та тактильних тощо) призводить до нетипового світосприйняття й світоставлення і, як наслідок, внутрішньої напруженості через подекуди нерозуміння таких людей з боку оточення. Проте звернення до мистецтва й реалізація його релаксаційних, компенсаторних чи терапевтичних можливостей дає змогу мінімізувати внутрішній дискомфорт, зняти напруження, уникнути патологізації тощо. Крім того, естетично-художній розвиток носія синестезії в такому випадку виступає важливим чинником його соціалізації, інкультурації, сприяючи саморозкриттю, самореалізації людини й визнанню з боку суспільства.

Хоча синестезія й привертає увагу науковців, але у вітчизняній естетиці дослідження цього феномена здійснюється у досить вузьких межах: особливості естетичних засад і формотворчих пошуків у мистецтві окремих її носіїв, причин неординарності творчої манери митця тощо. Синестезія досі не розглядалась в естетиці із врахуванням зв'язку терапевтичних й релаксаційно-компенсаторних можливостей мистецтва та послаблення "внутрішньої самотності" (М. Мамардашвілі) її носія завдяки творчості, набуттю естетико-художнього досвіду. Ця обставина зумовлює актуальність даної розвідки.

Синестезія досліджується різними галузями знання, але її естетичні аспекти вивчені недостатньо. Аналізу окремих аспектів синестезії як предмету естетичних розвідок торкалися вітчизняні і зарубіжні філософи й естетики (Т. Ємельянова, А. Заховаєва, Л. Левчук, Г. Савчин, О. Сарнавська, С. Холодинська). Зокрема, синестезія розглядається як "міжчуттєва асоціація" (Л. Левчук); як асоціативна взаємодія людських чуттів, яка є важливою для цілісного сприйняття дійсності, а синестезійні витoki "естетичної чуттєвості"

пов'язуються з існуванням "первинного переплетення" відчуттів людини (О. Сарнавська). Явище синестезії досліджувалось як стимул творчості митця у контексті естетичних основ авангардизму, а її природа розглядалась як "міжчуттєвий зв'язок" і "візуалізація логічних абстракцій" (Т. Ємельянова). Проблема синестезії розглядається під час аналізу видової специфіки мистецтв (С. Холодинська). До сучасних дослідників синестезії, що зазначають її естетичну приналежність, належать праці: О. Беляєва, І. Ванечкіної, Б. Галєєва, М. Зайцевої, А. Заховаєвої, Н. Коляденко, С. Конанчук, В. Савченко та ін. Значущість мають, на наш погляд, ідеї Б. Галєєва про витoki й особливості цього явища, під яким він розуміє форму прояву невербального мислення, що виникає як "спів-уявлення" і "спів-відчування" митця. Ним припущено про можливість вродженого (мимовільного) і набутого внаслідок художньої практики різновидів синестезії.

Ідея А. Канарського про небайдужість людини, як підґрунтя її естетичного ставлення до світу, є важливою для дослідження синестезії в контексті арт-терапії. Ми також спираємося на тезу, що сучасна естетична теорія має бути адекватною практиці, а також брати до уваги цінність міждисциплінарного підходу при розгляді естетичних феноменів (І. Бондаревська, В. Вельш, В. Герасимчук тощо). Значення мають праці українських дослідників, які обґрунтовують цінність залучення біографічних матеріалів під час вивчення різноманітних естетичних явищ, творчості митця й спонук художньо-творчої діяльності (Л. Левчук, В. Менжулін, О. Оніщенко, О. Поліщук, О. Попович, Т. Ємельянова). Важливе значення мають дослідження естетичного досвіду людини (О. Павлова), художнього мислення особистості, для якого важливі її естетичне мотивування й розвинутий естетичний досвід (О. Поліщук). Крім того, ми спираємось на розвідки про функції мистецтва Ю. Борєва, Д. Кучерюка, В. Панченко, Р. Шульги та ін. Плідним є залучення до аналізу синестезії напрацювань В. Личковаха про самореалізацію митця при здійсненні функцій мистецтва, І. Вернудіної про естетико-психологічний паритет при розгляді становлення проблеми синестезії на межі ХІХ – ХХ ст. При розгляді явища "внутрішньої самотності" митця ми зверталися до праць М. Мамардашвілі, Х. Ортеги-і-Гассета, Н. Хамітова та ін. Існування у носія синестезії "внутрішньої самотності" пов'язано нами із нетиповістю сприйняття дійсності внаслідок його чуттєвості й, відтак, незвичності творчого доробку й ставлення до нього з боку інших людей.

Враховується міждисциплінарний статус поняття синестезії і неоднозначність підходів до його розуміння. Так, у мистецтвознавстві (І. Ванечкіна, Н. Коляденко, А. Мельникова та ін.) воно розглядається передусім при аналізі авторської манери непересічних митців ХІХ – ХХ ст., культурологами (Т. Кривошея, М. Зайцева) і педагогами (А. Бойко,

Н. Лук'янець, тощо) – в контексті естетичного виховання, коли використовується потенціал "міжчуттєвої асоціації" чи синейстезійних прийомів в художній творчості чи художньо-рецензивній діяльності для виховання або саморозвитку особистості, позитивного впливу на психоемоційний стан людини і т.п.

Значна увага приділена реалізації терапевтичної функції мистецтва у митців, зокрема А. Тулуза-Лотрека, М. Врубеля, А. Хілла. Останній вважається "хрещеним батьком" арт-терапії, оскільки помітив, що інтенсивне заняття живописом і малюнком дає йому можливість полегшувати боротьбу із туберкульозом завдяки поліпшенню внутрішнього стану, й оприлюднив своє відкриття, запропонувавши до ужитку поняття арт-терапії. Концептуалізація логіки аналізу синестезії здійснюється також в контексті ідеї естетичних засад "арт-терапевтичного ефекту" в ході творчості митця, що наділений синестезією, і пережив певні негативні, травмуючі моменти (рання смерть рідної людини, хвороба, каліцтво тощо). Це вимагає аналізу біографічного матеріалу і творчої спадщини митців: Е. Гофмана, Ш. Бодлера, К. Малевича, В. Кандинського, М. Чюрльоніса, М. Семенка, М. Йогансена, В. Набокова, П. Мондріана, М. Бежара, С. Барретта, Дж. Подесви, Кім Кі-Дука та ін. До аналізу залучено й напрацювання німецьких теоретиків мистецтва, мислителів А. Кірхера, Й. Гете, німецького естетика К. Кестліна, німецького філософа й теоретика мистецтва В. Беньяміна, про яких можна говорити як про носіїв синестезії чи тих, хто прагнув її осмислити, однак їхні напрацювання ще не знайшли достатнього осмислення в естетичній теорії.

Осмилено теоретичні опрацювання арт-терапії як різновиду сучасної арт-практики, з одного боку, а, з іншого, – як особливу діяльність, пов'язану із залученням до мистецтва, що має такі трактування: як методу соціалізації через включення до художньої творчості чи споглядання творів мистецтва людьми з проблемами комунікації (Л. Гантт, І. Зверева, С. Хоган); як способу психокоригуючого впливу художньої творчості на особистість (Л. Журавльова, В. Любчик, О. Толчинська, А. Томашева тощо); як засобу впливу мистецтва і художньої творчості на особистість у психоаналізі (В. Старовойтов та ін.). Ми зосереджуємо увагу на арт-терапії, як способі позитивного впливу на емоційний стан людини шляхом цілеспрямованих занять образотворчим мистецтвом в умовах "внутрішньої самотності", наявності внутрішнього особистісного конфлікту, драматичних обставин життя або втрати смисложиттєвих орієнтирів тощо.

Аналіз відповідної наукової літератури свідчить, що, попри висвітлення окремих аспектів синестезії як естетичного феномена, розгляд її крізь призму функцій мистецтва не привертав належної уваги сучасної естетичної і філософської думки в контексті арт-терапії. Це й обумовлює доцільність

розгляду зв'язку синестезії із терапевтичними та компенсаторно-релаксаційними можливостями сучасної мистецької практики, враховуючи як відсутність уваги до такого зрізу вивчення цього явища, так й загалом брак естетичних розвідок у цьому напрямі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконувалась в межах інтегрованої програми кафедри естетики, етики та образотворчого мистецтва й Центру естетичної антропології та етнокультурології Житомирського державного університету імені Івана Франка під час реалізації наукової теми "Повсякденність інологічного як феномен життя сучасної людини: теоретичні, методологічні та практичні проблеми" (державний реєстраційний номер 0114U003843, супровідний лист № 1/567 від 02/09/2014).

Об'єктом дисертаційного дослідження є феномен синестезії та його естетичне підґрунтя.

Предмет дослідження – чинники детермінації і специфіка синестезії в умовах реалізації терапевтичних можливостей мистецтва в ході формування в її носія естетико-художнього досвіду, а також позитивний вплив мистецтва на емоційно-почуттєвий стан суб'єкта, його самооцінку й визнання з боку соціуму.

Мета дослідження – аналіз естетичних аспектів синестезії у зв'язку з естетичним підґрунтям явища "арт-терапевтичного ефекту" у житті митця-синестета.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- дослідити становлення та розвиток уявлень про феномен синестезії в науці й визначити внесок естетики в її опрацювання; проаналізувати особливості понятійних означень синестезії крізь призму сучасної естетики;
- розглянути синестезію як естетичний феномен через концепти художнього мислення митця і небайдужості як основи формування естетичного ставлення людини до дійсності;
- з'ясувати соціокультурні чинники детермінації синестезії в контексті естетичного досвіду людини, а також окреслити підстави і культуротворчий потенціал концептуалізації синестезійних начал в мистецькій практиці сучасності (зокрема й в Україні);
- виявити, на засадах розвитку естетичної теорії, роль синестезії як елемента сучасної арт-практики в умовах реалізації терапевтичної, компенсаторної, релаксаційної функцій мистецтва й дослідити феномен "арт-терапевтичного ефекту", враховуючи неоднозначність уявлень про арт-терапію та перспективи її подальшого розвитку;
- осмислити значення синестезійності як формотворчого прийому у творчості митця в соціокультурних процесах ХІХ – ХХІ ст. і з'ясувати її вплив на прикладі мистецької спадщини В. Кандинського, М. Чюрльоніса,

М. Семенка, П. Мондріана, М. Бежара, С. Барретта, М. Йогансена, Дж. Подесви, Кім Кі-Дука, спираючись на ідею цінності естетико-художнього досвіду в реалізації "арт-терапевтичного ефекту" в носія синестезії в драматичних життєвих ситуаціях.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження спирається на діалектичний, феноменологічний, біографічний методи, а також метод порівняльного аналізу. Дослідження здійснено на засадах принципів системності, історизму, детермінізму, об'єктивності під час дослідження синестезії, її зв'язку з сучасними арт-практиками, для яких важлива реалізація релаксаційної, компенсаторної, терапевтичної функцій мистецтва. Вивчення синестезії й арт-терапії здійснено на основі міждисциплінарного підходу, з урахуванням напрацювань сучасної естетики, мистецтвознавства, філософії тощо. Залучено до розгляду біографічні матеріали й творчу спадщину митців.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні синестезії в різних зрізах її проявів й значенні для мистецтва, художньої культури та естетичної сфери життя суспільства, в результаті якого показано, що в естетико-антропологічному та естетико-аксіологічному аспектах синестезія є феноменом міжчуттєвої асоціації, яка стимулює розширення формотворчих пошуків людини в мистецтві на основі домінування у неї стратегії художнього мислення, де має місце опертя на широкий діапазон чуттєвої інформації через значний естетичний досвід й естетичне мотивування творчості.

У дисертаційному дослідженні отримано такі результати, що містять наукову новизну й виносяться на захист.

Вперше:

- при аналізі історичного розвитку уявлень про феномен синестезії з'ясовано визначальну роль явища "творчого універсалізму" як зацікавленого ставлення людини до різних видів мистецтва; значущість "кольоро-музичних" пошуків німецького філософа, митця й натураліста XVII ст. А. Кірхера, а саме його ідеї про потребу кольоро-музичних інструментів, реалізованої у формі "музичного автомату", "Еолової труби"; на основі аналізу синестезії як естетичного феномену крізь концепти художнього мислення митця і небайдужості як основи формування естетичного ставлення людини до дійсності виявлено фундаментальне значення раннього й значного естетико-художнього досвіду в житті носія синестезії, котрий зробив вагомий внесок в розвиток мистецтва, художньої культури й естетичної сфери життя суспільства;
- беручи до уваги роль явища "внутрішньої самотності" для носія синестезії, показано, що людина з таким нетиповим сприйняттям світу й особистим досвідом потребує особливих форм соціалізації й інкультурації засобами мистецтва (через включення до художньо-рецептивної чи художньо-творчої діяльності); завдяки митцю-синестету відбувається збагачення

естетичної сфери життя суспільства та залучення сучасників до іншого досвіду реагування на світ;

- проаналізовано значення синестезійності як формотворчого прийому у творчості митця в соціокультурних процесах ХІХ – ХХІ ст. і з'ясовано її вплив на творчу спадщину Е. Гофмана, Ш. Бодлера, В. Кандинського, М. Чюрльоніса, П. Мондріана, М. Бежара, С. Барретта, О. Петрової, М. Йогансена, Дж. Подесви, Кім Кі-Дука, філософа і теоретика мистецтва В. Беньяміна, на основі чого доведена цінність значного естетико-художнього досвіду для самореалізації людини й зв'язку явища "арт-терапевтичного ефекту" носія синестезії та драматичних моментів його життя;

- спираючись на міждисциплінарний підхід до визначення ролі синестезії у сучасних арт-практиках в умовах реалізації терапевтичної, компенсаторної, релаксаційної функцій мистецтва показана неоднозначність уявлень про арт-терапію та розуміння її як особливої мистецької практики: у вузькому значенні, як сукупність прийомів й засобів терапії пацієнта через включення до художньо-рецептивної чи художньо-творчої діяльності; у широкому – як позитивного впливу на особистість через цілеспрямовану "зустріч" з мистецтвом.

Набуло подальшого розвитку:

- дослідження історичного розвитку уявлень про феномен синестезії в науці й вагомого внеску естетики в її опрацювання, завдяки чому поглиблено уявлення про явище "міжчуттєвої асоціації", зокрема, на основі аналізу вчень Й. Гете й К. Кестліна, ідеї "кольороформи" К. Малевича, концепту "поезомаларства" М. Семенка; розширено погляд щодо їх внеску у культуротворчий потенціал концептуалізації синестезійних начал в мистецьких практиках, в тому числі й сучасної України;

Уточнено тезу про те, що:

- поява літографії, фотографії й екранного мистецтва, формотворчі пошуки Р. Штайнера у царині зв'язку хіронімії, іпорхіми та евритмії стали визначальними соціокультурними чинниками зростання в ХІХ-ХХ ст. дослідницького інтересу до синестезії через особливості естетико-художнього досвіду її носія, ролі практики синестезування та популяризації синестезійності у сучасному художньому просторі як "внутрішньої логіки" розвитку мистецтва та естетичної сфери суспільства у цілісному відтворенні життя.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, усі сформульовані в ньому положення й висновки обґрунтовані автором на підставі особистих теоретичних досліджень.

Теоретичне і практичне значення. Отримані результати сприятимуть подальшому аналізу синестезії та її ролі в сучасній естетичній сфері соціуму, а також для обґрунтування арт-терапії. Практична значимість дослідження

полягає у тому, що його результати можуть використовуватися для подальшого аналізу сучасних проблем естетики, мистецтвознавства, культурології. Матеріали дисертації можуть використовуватись для розробки нормативних курсів, спецкурсів, навчальних посібників із естетики, історії та теорії мистецтва, педагогіки, культурології і суміжних і ними галузей знання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дослідження апробовано у доповідях на: IV всеукраїнській науково-теоретичній конференції "Актуальні проблеми сучасної філософії та науки у глобалізованому світі" (Житомир, 2012); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Взаємозв'язок курсів естетики і художньої культури з викладанням літератури, музики і образотворчого мистецтва в школі" (Чернігів, 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції курсантів, студентів та молодих учених "Проблема традиції в українській культурі" (Харків, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції "Лабіринти реальності" (Рубіжне, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції "Релігія, релігійність, філософія і гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти" (Рубіжне, 2014).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 11 (одинадцяти) авторських публікаціях, 5 (п'ять) з яких – у наукових фахових виданнях України, 1 (одна) – в іноземному періодичному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Обрана тема, поставлена мета і завдання дослідження зумовили структуру дослідження, яке складається із вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків і списку використаних джерел (226 позицій). Загальний обсяг роботи становить 202 сторінки (основний текст – 176 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь наукової розробленості проблеми, що досліджується. Визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методологічні й теоретичні засади дослідження. Розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, подано дані щодо апробації і кількості публікацій з теми дослідження, а також окреслено структуру дисертації.

У **першому розділі "Синестезія як об'єкт теоретичного аналізу"** обґрунтовано плідність міждисциплінарного підходу під час розгляду феномена синестезії, її дослідженні в естетичній і соціально-культурній площинах та з'ясовано особливості розуміння цього явища, зокрема в поняттях естетики.

У **підрозділі 1.1 "Становлення проблеми синестезії: історична традиція і сучасний стан"** виявлено декілька напрямів у розумінні витоків

дослідницького інтересу до явища "міжчуттєвої взаємодії", що дають неоднозначне уявлення про початок інтересу до неї з боку науки, естетичної та філософської думки. Для розуміння історії уявлень про синестезію важливими є антична ідея "гармонії світу", "співчуття" Плутарха, розгляд природи відчуттів Емпедоклом, Демокритом й Аристотелем, давньоіндійські концепції першозвуку Всесвіту, давньокитайська концепція "Музики Шляху" (Т. Ємельянова, М. Зайцева, О. Зеленіна, С. Конанчук, К. Штанько та ін.). Згідно з низкою джерел, ґрунтовне та спеціалізоване дослідження синестезії розпочато з ХІХ ст., яке, втім, не спирається на роль філософської та естетичної думки (Б. Ананьєв, Б. Галєєв, Е. Кузнєцова, Г. Расніков тощо). Більш поміркованим й плідним видається третій напрям, відповідно до якого синестезія стала об'єктом прискіпливої уваги дослідників з Нового часу, головним поштовхом стало створення Л.-Б. Кастелем "кольоровомузичного" клавесину (С. Холодинська). Обґрунтовано доцільність дослідження синестезії в естетичному зрізі та встановлення маловідомих "ланок зв'язку" в історії філософсько-естетичних розвідок цього явища.

Досліджено роль явища "творчого універсалізму", коли людина проявляє себе в різних видах мистецтва, набуваючи значного естетико-художнього досвіду. В окресленні інтересу до синестезії вагомими є "кольоро-музичні" пошуки німецького філософа, митця й натураліста А. Кірхера у ХVІІ ст., котрий раніше Л.-Б. Кастеля чи О. Скрябіна ("Прометей" чи "Поєма вогню") й їхніх спроб створити специфічний світломузичний інструмент вивчав міжчуттєву асоціацію "колір – звук" та виготовив кольоро-музичний інструмент ("музичний автомат", "Еолову трубу" тощо). Також показана універсальність Л.-Б. Кастеля як митця, котрий був композитором, виконавцем, автором художньо-літературних творів, художником. Отже, вивчення творчої спадщини А. Кірхера дозволяє розширити уявлення про становлення проблеми синестезії як міжчуттєвої асоціації, робить можливим поглибити знання про "точку появи" естетики як самостійної галузі науки, враховуючи вплив цієї особистості на тогочасне інтелектуальне й мистецьке життя Німеччини та Європи.

Німецький мислитель, митець і теоретик мистецтва Й. Гете в спробі пояснити колір з "боку естетичного пофарбування" розробив вчення про "акіаноблепсію" як нетипове сприйняття деякими людьми кольорів (наприклад рожевої троянди як блакитної, при тому, що кармін сприймався ними в належному колірному вияві). Й. Гете й сам незвично сприймав синій колір як "чарівне ніщо". Розвідки Й. Гете стимулювали дослідницький інтерес до особливостей сприйняття й інтерпретації кольору, зокрема в праці "Естетика" німецького філософа, естетика й історика мистецтв ХІХ ст. К. Кестліна в контексті проблеми синестезії: синій колір для нього – "надзвичайно м'який", "картина м'якої ніжності та приємної насолоди" тощо. Інтерес до синестезії

виявляється в ідеї "панмузичності" у прихильників романтизму (Е. Гофман), митців-авангардистів (В. Кандинський), дослідників ролі кольору в людському житті (В. Освальд, Р. Штайнер та ін.). Таким чином, синестезія розглядається як явище незвичної асоціації кольору в окремих людей, які ніби "випадають" із загальноприйнятої норми при сприйнятті світу.

У підрозділі 1.2 "**Міждисциплінарність як підґрунтя розгляду синестезії**" з'ясовано вплив естетико-психологічного паритету як своєрідної злитості багатьох естетичних й психологічних досліджень кінця ХІХ –початку ХХ ст. на теоретичне опрацювання проблеми "міжчуттєвої асоціації" при осмисленні "секретів" художньої творчості й внутрішніх стимулів людини до неї, зокрема естетичного почуття, естетичного переживання. Звертається увага на позицію філософа й естетика А. Річардса, котрий розглянув синестезію крізь призму ідеї міжчуттєвої асоціації, залежної від естетичного досвіду людини, а також на творчий універсалізм цієї людини (учений й митець: поет, що тяжів до філософської лірики, драматург, сценарист анімаційних фільмів В. Діснея). Отже, у нього фіксуємо яскраво виражений паритет інтересу до естетики, психології, мистецької практики в ході розробки уявлень про синестезію. Такий паритет сприяв популяризації намагань поглибити розуміння естетичного підґрунтя синестезії. Його ж зафіксовано нами й в інших тогочасних науковців, що залишили слід в осмисленні цього явища (В. Сегален, І. Єрмаков та ін.).

Подібне спостерігаємо й в пошуках самих митців (В. Кандинський, М. Семенко, К. Малевич та ін.). На основі аналізу концепту "поезомалярства" як "зорової (просторової) поезії" М. Семенка показано цінність "синтетичних понять" при спробі поєднання формотворчих засобів поезії й живопису, що є внеском українського митця-авангардиста й теоретика мистецтва у розвиток проблеми синестезії. Вагомим є вчення про "кольороформу" митця-авангардиста, теоретика мистецтва й естетика К. Малевича, за яким кожна форма вимагає свого колірної вирішення, формуючи у людини "смак" як естетичну якість. У цьому виявляється спроба теоретично осмислити в естетичному аспекті зв'язок кольору і форми для цілісного сприйняття людиною дійсності та важливість такого сприйняття для людського життя, а також внесок цих дослідників в опрацювання синестезії у мистецтві.

На основі міждисциплінарного підходу до розгляду синестезії встановлено необхідність її аналізу як естетичного феномена, що має дещо інші грані, ніж з боку мистецтвознавства і психології. Сучасна естетика вступає у міждисциплінарні зв'язки із суміжними сферами знання при спробі розширення погляду про складний об'єкт вивчення (І. Бондаревська, В. Герасимчук, Л. Левчук, О. Оніщенко, О. Павлова, В. Панченко, Р. Шульга). А синестезія належить до класу об'єктів міждисциплінарних розвідок. Дослідження синестезії також має враховувати її естетико-антропологічні виміри, оскільки

носії синестезії, не залежно від характеру походження останньої – вродженого чи набутого – є специфічною групою людей у межах Homo sapiens.

У **підрозділі 1.3 "Синестезія у спектрі понятійних означень"** встановлено неоднозначність тлумачення синестезії як поняття, що має міжгалузевий вжиток у сучасній гуманітаристиці (мистецтвознавство, естетика, культурологія тощо). Для характеристики синестезійних явищ також використовуються такі поняття, як "синестезійне почуття", "кольоровий слух", "внутрішній контрапункт", "внутрішній унісон", "синестезійне мислення", "синестезійний образ", "синестетичні аналогії", "синестезійний художній досвід" (Т. Ємельянова), "літературна синестезія", "живописна синестезія", "музична синестезія" (М. Зайцева), "збільшена сенсорність", "синестезійність" (О. Сарнавська), "переклик почуттів", "синестезійний процес", "синтетичність мислення" (С. Холодинська), "синестезійний взаємозв'язок" (П. Храпко), "ритмочутливе мислення" (І. Герасимова), "синтез зорово-слухових мистецтв" (І. Лісаковський) та ін. Широкий діапазон використання цих понять фіксує розпорошеність уявлень сучасних дослідників про синестезію як особливий феномен людського існування. Виявлено неоднозначність розуміння природи й специфіки синестезії в сучасній естетичній теорії, зокрема й в українській естетиці, де вона визначається як "співуявлення" (А. Заховаєва, Т. Ємельянова), "міжчуттєва асоціація" (Л. Левчук), "гармонійне полімодальне сприйняття" (О. Сарнавська), "співвідчуття" (С. Холодинська, К. Юон) та ін. Наголошується доцільність вивчення синестезії не тільки в мистецтвознавчому, а й в естетико-антропологічному й естетико-аксіологічному зрізах, яким не приділено належної уваги в сучасній науці. Обґрунтована доцільність пошуку закономірностей у формуванні та вияві синестезії як на родовому рівні, так і в індивідуальному прояві – крізь призму ідеї значущості естетичного розвитку носія синестезії й чуттєвого синкретизму, як злитості різнорідних інформаційних елементів у певну цілісну сукупність.

Отже, синестезія має розглядатися як феномен міжчуттєвої асоціації, що стимулює розширення формотворчих пошуків людини на основі домінування у неї стратегії художнього мислення, де має місце оперування розширеним діапазоном чуттєвої інформації, на відміну від неносіїв цього явища.

У **другому розділі "Синестезія як естетичний феномен"** розглядаються естетичні основи синестезії у контексті концептів художнього мислення митця й небайдужості як основи естетичного ставлення людини до дійсності; з'ясовується значення раннього й значного естетико-художнього досвіду в житті носія синестезії, який виявив себе у якості митця та зробив вагомий внесок в розвиток мистецтва, художньої культури й естетичної сфери життя суспільства.

У підрозділі 2.1 "Синестезія як естетичний феномен: потенціал біографічного підходу" обґрунтовано плідність розгляду біографічних матеріалів для реконструкції життєвого шляху носія синестезії з метою з'ясування ролі естетичного мотивування в його житті і творчості. На прикладі звернення до творчих спадщин і біографій Е. Гофмана та М. Чюрльоніса показано витоки і значущість явища "творчого універсалізму" митця в дилемі "специфіка світосприйняття й мислення людини", чи її своєрідний "бунтарський дух" як намагання вийти за межі наявної традиції.

Виявлено залученість носіїв синестезії до "сфери прекрасного" з ранніх етапів життя завдяки зусиллям батьків чи родинній традиції, а також наявність драматичних подій в їхньому житті. Встановлено, що мистецька діяльність цих ранимо-чутливих натур, що мали схильність до самозаглиблення в "порухи власної душі", сприяла гармонізації їхнього внутрішнього, духовного життя.

Висловлено припущення, що значний естетичний досвід зумовлює специфіку спонук творчості і життя митця, наділеного синестезією. Наслідком цього є уважність такої людини до естетичної інформації, прагнення до поєднання різних інформаційних потоків у цілісне сприйняття та чуттєвий синкретизм, опертя на естетичні ідеали, цінності, що в сукупності є важливими для "міжчуттєвої асоціації". Ми підтримуємо намагання понятійно зафіксувати уявлення про синестезію як естетичний феномен: "поетична синестезія" (Б. Галєєв, С. Секачова), "складні синестезії" (О. Сарнавська), "художня синестезія" (А. Сідоров-Дорсо).

У підрозділі 2.2 "Художнє мислення особистості та феномен синестезії" на основі аналізу чинників походження синестезії як естетичного феномена вказано плідність опертя на концепт художнього мислення як стратегії людського інформаційного опрацювання важливих проблем, для формування якої має значення значний естетичний розвиток людини (О. Поліщук). З метою розкриття специфіки художнього мислення митця досліджено зв'язок між формотворчими пошуками, синестезійністю і "творчим універсалізмом" Ж. Нєпса, М. Бежара, С. Барретта та ін. Показано, що у тих випадках, коли людина сприймає образ цілісно, із одночасним врахуванням візуального, звукового, тактильного та інших компонентів, її мислення має дещо інші інформаційні витоки, завдяки чому у людини буде інший результат думки через інше уявлення про світ та чуттєвий досвід.

Висловлено припущення, що раннє залучення до естетико-художнього досвіду може спричинити до того, що людина не втрачатиме спроможність до чуттєвого синкретизму, набуватиме естетичного мотивування в діяльності й опертя на стратегію художнього мислення і, як наслідок – існування "міжчуттєвих асоціацій". Це особливо важливо, коли більшість інших

сучасників поступово втрачає із віком подібну спроможність через особливості способу життя, в якому естетичний чинник не відіграє значної ролі.

У підрозділі **2.3 "Соціально-культурні чинники детермінації синестезії в контексті естетичного досвіду"** обґрунтовано необхідність враховувати як родинно-сімейні, так й національно-культурні традиції естетичного виховання чи естетико-художні чинники життя людини конкретної епохи під час розгляду синестезії як естетичного феномена. Через них особистість долучається до напрацьованої культури чуттєвості, естетичних переживань, естетичних поглядів та ідеалів, художніх смаків тощо. Показана значущість для дослідження та розуміння феномена синестезії музично-живописних, світломузичних експериментів Г. Штольтенберга, постановки "Картинок з виставки" М. Мусоргського, колористичних новацій в Баухаузі В. Кандинського, звернення до "синтетичного мистецтва" символістів Ш. Бодлера, П. Верлена, А. Рембо тощо.

Наголошено на ролі розвитку науки і техніки з кінця XIX ст. в якості чинника змін у сприйнятті людиною світу, які, зокрема, сприяли появі літографії й фотографії. Втрата в таких умовах неповторності артефакту, як його "аури" (В. Беньямін), зумовила в окремих митців прагнення до "чистого мистецтва" й інтерес до синестезії. Таким чином, показано роль загальнокультурних чинників у посиленні синестезійності в людському житті з кінця XIX – початку XX ст.

У підрозділі **2.4 "Мистецькі вияви синестезії: сучасні тенденції"** розглянуто мистецький синтез і чуттєвий синкретизм в контексті проблеми синестезії. Виявлено причини детермінації синестезії як естетичного явища, а також стимули до творчості митця-новатора, які пов'язані із "внутрішньою логікою" видозміни мистецтва, зокрема появою художньої фотографії, екранного мистецтва, розвитку синтетичних видів мистецтва, "мультимедіацією" (А. Карнак) сучасного художнього простору. Встановлено затребуваність у сучасному мистецтві синестезійних прийомів як невід'ємного елемента поглиблення його стильового різноманіття (П. Мондріан, І. Нерус, О. Петрова, Дж. Подесва та ін.).

Це дозволило поглибити уявлення про синестезію у сучасних мистецько-художніх виявах, її естетичні основи і соціально-культурний потенціал в житті людини XXI ст. Окреслено потребу аналізу зв'язку інтересу митців XX ст. до ідеї хіронімії й іпорхіми як перспективи подальшого опрацювання питання проблеми синестезії у філософсько-естетичному дискурсі, зростання зацікавленості до неї з боку сучасних митців й ролі в естетичній сфері сучасного суспільства.

У третьому розділі **"Творчість синестета крізь призму реалізації функцій мистецтва"** розкрито роль синестезії та синестезування в сучасних

арт-практиках, під час яких виявляються терапевтичні, компенсаторні, релаксаційні впливи мистецтва на емоційно-чуттєвий стан людини, яка має ознаки "внутрішньої самотності", внутрішнього особистісного конфлікту тощо. Охарактеризовано явище "арт-терапевтичного ефекту" в житті митця, що є носієм синестезії.

У підрозділі 3.1 "До визначення поняття «синестет»" враховано дискусійність в сучасній науці питання витоку синестезії і міркування про її можливий набутий характер. Для характеристики митців, що використовують синестезійні прийоми у своїй творчості, вживається поняття "псевдосинестети" (Б. Галєєв, І. Ванєчкіна). Ми вважаємо, що митець як носій синестезії, чи синестет, не залежно від походження його синестезії (вродженої чи набутої) є "нетиповим сучасником" або "Іншою людиною". Це зумовлює особливості його соціально-культурних і духовних запитів, а формотворчі пошуки є специфічними через не типовість чуттєвості, мислення, самобутність цінностей, особливості світосприйняття, естетичне виховання й самовиховання. Отже, для таких доречно застосовувати характеристику "синестет" незалежно від походження синестезії.

Розгляд синестезійності для творчого доробку митця, зокрема на прикладі літературної спадщини М. Йогансена та ін., дозволяє зробити висновок, що митець-синестет є не просто носієм значного естетико-художнього досвіду, а й залучає своєю творчістю сучасників до іншої культури "естетичної чуттєвості" (О. Сарнавська). Таким чином, творча самореалізація синестета є суспільно важливою, оскільки він виконує роль "прогресора" в соціально-культурному досвіді людства.

У підрозділі 3.2 "Арт-практики сучасності у світлі перспектив розвитку естетичної теорії" встановлено цінність опертя на релаксаційну, компенсаторну чи терапевтичну функції мистецтва, коли мова йде про синестета. Зокрема, проаналізовано життя й творчість митців, які визнані носіями синестезії, чи які звертаються до синестезійності у своїх творчих пошуках (К. Чюрльоніс, В. Набоков, М. Бежар, Кім Кі-Дук та ін.), та виявлено наявність у них в житті травмуючих обставин. Залучення їх до художньої творчості й формування значного естетико-художнього досвіду позитивно вплинуло на внутрішній стан і самоцінку, емоційно-почуттєвий фон життя, ціннісну сферу, сприяючи належній соціалізації й інкультурації. Натомість, відсутність самореалізації завдяки художній творчості призводить до "внутрішньої самотності" (М. Мамардашвілі), труднощів віднайдення свого місця у соціумі тощо. Як приклад, наводяться драматичні моменти життя відомого носія синестезії, мнемоніста С. Шерешевського, який через хворобу органів слуху втратив можливість і надію стати професійним музикантом, що спричинило важкість адаптації до колізій життя.

Виявлено два підходи до розуміння арт-терапії сучасною наукою: як особливої мистецької практики й наряду теоретичного пошуку. У вузькому значенні арт-терапію розуміють як сукупність прийомів та засобів покращення стану пацієнта через включення його до художньо-рецептивної чи художньо-творчої діяльності; у широкому розумінні – як позитивного впливу на особистість через цілеспрямовану "зустріч" з мистецтвом, набуття спроможності покращити емоційно-чуттєвий фон людського життя через заняття художньою творчістю.

Отже, дослідження синестезії крізь призму терапевтичних, компенсаторно-релаксаційних потенцій мистецтва дозволяє обґрунтовувати необхідність опертя на широке розуміння арт-терапії як особливої мистецької практики під час дослідження її ролі у житті синестета, особливо за умови драматичних життєвих обставин.

У підрозділі 3.3 **"Феномен «арт-терапевтичного ефекту» в житті митця-синестета"** показано, що носій синестезії, через свою інакшість та складні життєві колізії, має схильність до внутрішньої самотності й негачії свого внутрішнього стану. Одним із дієвих способів їх подолання стає художня творчість або залучення до художньо-рецептивної (естетично-рецептивної) діяльності. Це призводить, насамперед, до релаксації чи компенсації в умовах зовнішнього тиску чи жорстокого ставлення оточуючих, соціальної нестабільності, внутрішньої невпевненості, тривожності і т.п. На основі цього проаналізовано явище "арт-терапевтичного ефекту" та його прояви в житті митця-синестета.

"Арт-терапевтичний ефект" має місце не лише тоді, коли йдеться про шляхи самовизначення носія синестезії, його релаксацію на основі формування у нього значного естетико-художнього досвіду, а й в умовах визнання його творчих зусиль іншими. Він виявляється в можливості відволіктися від повсякденних проблем; при здійсненні компенсації внутрішніх негараздів або складних життєвих обставин, пов'язаних із труднощами на шляху становлення як митця, оскільки чуттєвий досвід такої людини суттєво відмінний від чуттєвості інших людей. Митець-синестет, досягаючи суспільного визнання, отримує самовизнання: чому він живе, страждає, переносить значні випробування долі тощо. У такому випадку "арт-терапевтичний ефект" проявляється в оперті на компенсаторну функцію мистецтва. "Арт-терапевтичний ефект" має й третій прояв, коли мають місце складні драматичні обставини життя людини: рання й болісна втрата рідної людини; душевна рана від зради близького, що болісно переживається; хвороба чи недуга; інші травмуючі обставини життя, зокрема жорстоке ставлення з боку дорослих чи однолітків у дитинстві, юності. У цьому разі "арт-терапевтичний ефект" від

художньої творчості у митця-синестета ґрунтується на здійсненні терапевтичної функції мистецтва.

ВИСНОВКИ

– На основі аналізу дослідження феномену синестезії встановлено розбіжності уявлень про історичні витoki її опрацювання та роль філософсько-естетичної рефлексії у цьому процесі. Початок формування уявлень про синестезію виводиться: 1) із Стародавніх часів, передусім із доробку античних філософів; 2) з межі XIX – XX століть, коли вона порушується завдяки природничо-науковим, психологічним і мистецьким розвідкам; 3) з доби Нового часу через філософську, естетико-мистецьку рефлексію про нетипову чуттєвість окремих людей і їхніх прагнень до поєднання виражальних засобів різних видів мистецтва. Виявлено прихильність багатьох науковців, й естетиків зокрема, до першого із зазначених напрямів. Водночас необхідно віддати належне й останньому підходу до виявлення початків опрацювання цієї проблеми, коли йдеться про синестезію як естетичний феномен, оскільки це не "розчиняє" її в інших проблемах (кольорознавчих пошуках, фізіології зору, психофізіології сприйняття тощо).

З'ясовано роль феномена "творчого універсалізму" як зацікавленого ставлення людини до різних видів мистецтва, при окресленні інтересу дослідників до синестезії; показана значимість "кольоро-музичних" пошуків у XVII ст. А. Кірхера й створеного ним особливого "музичного апарату", "Еолової труби", що значно розширює уявлення про передумови становлення естетики як самостійної галузі науки. Поглиблене вивчення творчої спадщини А. Кірхера розширює уявлення про становлення інтересу до проблеми синестезії як міжчуттєвої асоціації.

– Встановлено розбіжності у розумінні витoku, своєрідності, значення синестезії й неоднозначність поглядів науковців на її естетичні чинники (при потребі їх подальшого аналізу). Тому наголошується плідність міждисциплінарного підходу до аналізу синестезії під час її розгляду в естетичному аспекті.

Розглянуто синестезію як естетичний феномен через концепти художнього мислення митця і небайдужості як основи формування естетичного ставлення людини до дійсності та виявлено значення раннього й значного естетико-художнього досвіду в житті носія синестезії, який зробив вагомий внесок в розвиток мистецтва, художньої культури й естетичної сфери життя суспільства. Встановлено неоднозначність трактувань поняття синестезії та запропоновано розглядати її в естетико-антропологічному й естетико-аксіологічному зрізах. На основі їх аналізу запропоновано визначення

синестезії як феномену міжчуттєвої асоціації, що стимулює розширення формотворчих пошуків людини у мистецтві на основі домінування у неї стратегії художнього мислення, де має місце опертя на широкий діапазон чуттєвої інформації через значний естетичний досвід й естетичне мотивування творчості.

– Світоглядно-ціннісні й естетичні засади творчості носія синестезії, чи синестета, пов'язані із особливостями сенсорного витоку інформації його мислення. Відтак звернуто увагу на роль явища "внутрішньої самотності" для носія синестезії крізь призму ідеї небайдужості як основи естетичного відношення людини до світу. На основі цього показано, що для такої людини, наділеної нетиповим сприйняттям дійсності й особливим досвідом, дуже важливими постають специфічні форми соціалізації та інкультурації: через включення до художньо-рецептивної чи художньо-творчої діяльності. Завдяки творчості таких людей їхні сучасники долучатися до іншого досвіду реагування на світ, а естетична сфера життя суспільства збагачується.

– При дослідженні історичного поступу уявлень про феномен синестезії в науці й внеску естетики в її опрацювання поглиблено уявлення про явище "міжчуттєвої асоціації", зокрема на основі аналізу вчення Й. Гете й К. Кестліна, проаналізовано внесок українських митців-авангардистів, теоретиків мистецтва М. Семенка (концепт "поезомалярства") й К. Малевича ("ідея кольороформи") до розвитку проблеми синестезії, а також розширено погляд щодо їхнього внеску до світоглядного й культуротворчого потенціалу концептуалізації синестезійних начал в мистецьких практиках, в тому числі й в сучасній Україні.

– Поглиблено уявлення про причини детермінації синестезії як естетичного феномена й уточнено тезу про те, що поява літографії, фотографії й екранного мистецтва, а також формотворчі пошуки Р. Штайнера у царині зв'язку хіронімії, іпорхії та еврїтмії стали визначальними соціокультурними чинниками зростання в ХІХ – ХХ ст. дослідницького інтересу до синестезії через особливості естетико-художнього досвіду її носія, ролі практики синестезування та популяризації синестезійності у сучасному художньому просторі, як "внутрішньої логіки" розвитку мистецтва та естетичної сфери суспільства у цілісному відтворенні життя.

– На основі розгляду біографічних матеріалів про шляхи формування і цінність значного естетико-художнього досвіду особистості, що залишила помітний слід в історії художньої культури і мистецтва, визначено роль синестезійності як формотворчого прийому в творчості митця у соціокультурних процесах ХІХ – ХХІ ст. З'ясовано її роль у спадщині Е. Гофмана, Ш. Бодлера, В. Кандинського, М. Чюрльоніса, П. Мондріана, М. Бежара, С. Барретта, О. Петрової, М. Йогансена, Дж. Подесви, Кім Кі-Дука,

філософа і теоретика мистецтва В. Беньяміна та ін. Звернуто увагу на важливість для носія синестезії значного естетико-художнього досвіду, набутого передусім з раннього віку через родинно-сімейну традицію естетичного виховання тощо. Це дало підставу говорити про цінність такого досвіду для самореалізації людини. Показано зв'язок драматичних моментів життя митця-синестета та явища "арт-терапевтичного ефекту" у носія синестезії в умовах "зустрічі" із мистецтвом, творчістю.

– Осмислено на засадах міждисциплінарного підходу роль синестезії у сучасній арт-практиці при реалізації терапевтичної, компенсаторної, релаксаційної функцій мистецтва, врахувавши неоднозначність уявлень про арт-терапію й перспективи її подальшого розвитку й дослідивши наявні в науці підходи до розуміння її як особливої мистецької практики (трактування у вузькому значенні, як сукупність прийомів й засобів терапії пацієнта через включення до художньо-рецептивної чи художньо-творчої діяльності, і широкому розумінні, як позитивного впливу на особистість через цілеспрямовану "зустріч" з мистецтвом, що покращує її стан через заняття художньою творчістю). На основі цього досліджено феномен "арт-терапевтичного ефекту" в житті митця-синестета і з'ясовано, що терапевтичні можливості мистецтва у житті митця, що є носієм синестезії, мають реалізацію за необхідності, коли його життя має складний, драматичний перебіг (рання й болісна втрата рідної людини; жорстоке ставлення з боку дорослих чи однолітків у дитинстві, юності; душевна рана від зради близького, що болісно переживається; хвороба чи недуга), викликаючи "внутрішню самотність", зневіру в себе, негачію емоційно-почуттєвого стану і т.п. Досліджено наслідки того, що синестет, маючи нетипове сприйняття й досвід, але позбавлений можливості реалізуватись як митець, може мати ускладнення в соціалізації та інкультурації.

Перспектива розширення уявлень про синестезію вбачається передусім у пошуці маловідомих "ланок зв'язку" між представниками різних галузей знання при її становленні, і при цьому варто більшу увагу приділити з'ясуванню внеску філософсько-естетичних розвідок до її опрацювання. А також потребує, як видається, вивчення ролі синестезійності в людському житті поза сферою мистецтва, в інших сферах діяльності, для яких важливий естетико-художній момент (наприклад, дизайні, ювелірній справі тощо).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Дудар О. П. Синестезія як об'єкт наукового та філософського дискурсу: понятійний та ціннісний аспекти / О. П. Дудар // Вісник Житомирського

державного університету імені Івана Франка. — 2013. — Вип. 6 (72). — С. 61-65.

2. Дудар О. П. Синестезія та її феноменальні вияви: гносеолого-психологічний, літературо-мистецтвознавчий та аксіолого-естетичний зрізи / Дудар О. П. // Гуманітарний часопис : зб. наук. пр. — 2014. — № 3 (40). — С. 81-87.

3. Дудар О. П. Синестезія як соціально-культурне та мистецько-художнє явище: естетична візія / О. П. Дудар // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2014. — Вип. 6 (78). — С. 41-46.

4. Дударь О. П. Синестезия как эстетический феномен / О. П. Дударь // Вестник Бурятского государственного университета. Сер. Философия, социология, политология, культурология. — 2014. — Вып. 14 (1). — С. 128-132.

5. Дудар О. П. Синестезія й естетичний досвід людини у контексті художньо-творчої та художньо-рецептивної діяльності: релаксаційний, компенсаторний, терапевтичний моменти / О. П. Дудар // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2015. — Вип. 1 (80). — С. 3-8.

6. Дудар О. П. Естетичне моделювання і творчість синестета у контексті ідентифікаційної, компенсаторної та терапевтичної функцій мистецтва / Дудар Оксана // Мандрівець. — 2015. — № 2 (116). — С. 54-58.

Публікації в інших виданнях

7. Дудар О. Синестезія в контексті арт-терапії: естетико-культурологічний аспект / Оксана Дудар // Актуальні проблеми сучасної філософії та науки у глобалізованому світі: зб. наук. пр. (За матеріалами IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців від 20 грудня 2012 р.). — Житомир, 2013. — С. 92-95.

8. Дудар О. Синтез мистецтв та феномен синестезії: теоретико-методологічний аспект / Оксана Дудар // Взаємозв'язок курсів естетики і художньої культури з викладанням літератури, музики і образотворчого мистецтва в школі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 21 – 22 березня 2013 р. — Чернігів, 2013. — С. 34-38.

9. Дудар О. П. Феномен синестезії в українському мистецтві: вихід за межі традиційного / Дудар О. П. // Проблема традиції в українській культурі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. курсантів, студентів та молодих учених 31 жовтня 2013 р. — Х., 2013. — С. 5-8.

10. Дудар О. П. Візуальна репрезентація естетичної інформації: чинники детермінації та форми вияву в сучасному художньому просторі України / Дудар О. П., Існюк І. В. // Лабіринти реальності: зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. 20 – 21 жовтня 2014 р. — Рубіжне, 2014. — С. 78-81.

11. Дудар О. П. Сучасна арт-терапія та її гедоністичний ефект: естетична візія / Дудар О. П. // Релігія, релігійність, філософія і гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний і інтернаціональний аспекти: зб. наук. пр. (за матеріалами ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. 29 – 30 грудня 2014 р.). — Рубіжне, 2014. — С. 110-112.

АНОТАЦІЯ

Саленко О. П. Синестезія в контексті арт-терапії: естетичний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук з спеціальності 09.00.08 – естетика. – Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. – Київ, 2016.

Розглянуто генезис проблеми синестезії й обґрунтовано потребу естетико-антропологічного й естетико-аксіологічного аналізу цього явища як міжчуттєвої асоціації, що стимулює розширення формотворчих пошуків людини через домінування у неї стратегії художнього мислення, опертя на широкий діапазон чуттєвої інформації на основі значного естетичного досвіду й естетичного мотивування творчості. З'ясовано роль "творчого універсалізму", "кольоро-музичних" пошуків А. Кірхера, "поезюмаларства" М. Семенка, "кольороформи" К. Малевича. Досліджено реалізацію терапевтичної, компенсаторної, релаксаційної функції мистецтва й явище "арт-терапевтичного ефекту" в житті митця-синестета. Поглиблено уявлення про роль синестезії у творчості митця в соціокультурних процесах ХІХ – ХХІ ст.

Ключові слова: синестезія, синестет, функції мистецтва, "арт-терапевтичний ефект", естетичний досвід.

АННОТАЦИЯ

Саленко О. П. Синестезия в контексте арт-терапии: эстетический аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.08 – эстетика. – Институт философии имени Г. С. Сковороды НАН Украины. – Киев, 2016.

На основе междисциплинарного подхода проанализировано становление проблемы синестезии и современное состояние ее развития. Исследованы эстетические основы синестезии и обращено внимание на необходимость ее анализа в эстетико-антропологическом и эстетико-аксиологическом аспектах. Предлагается ее определение как феномена межчувственной ассоциации, которая стимулирует расширение формообразующих поисков человека в искусстве благодаря доминированию у него стратегии художественного мышления, при которой используется широкий спектр чувственной

информации благодаря значительному эстетическому опыту и эстетической мотивации творчества. Выяснена роль "творческого универсализма" при обрисовке интереса исследователей к проблеме синестезии и привлечено внимание к поискам в ее развитии А. Кирхера, И. Гете, К. Кестлина и др. Проанализирован вклад в нее украинских художников-авангардистов, теоретиков искусства М. Семенко ("поезomlaяpство"), К. Малевича ("кольороформа"). Рассмотрен носитель синестезии как "Другой современник", который имеет специфику социализации и инкультурации. Исследовано реализацию терапевтической, компенсаторной, релаксационной функций искусства на основе анализа биографических материалов, который позволил осмыслить феномен "арт-терапевтического эффекта" и его проявления в жизни художника-синестета. Углубленно представлено о значении синестезии в творчестве художника в социокультурных процессах XIX – XXI вв.: Э. Гофмана, Ш. Бодлера, М. Чюрлениса, В. Кандинского, В. Набокова, П. Мондриана, М. Бежара, С. Барретта, А. Петровой, М. Йогансена, Дж. Подесвы, Ким Ки-Дука и философа, теоретика искусства В. Беньямина.

Ключевые слова: синестезия, синестет, функции искусства, "арт-терапевтический эффект", эстетический опыт.

ANNOTATION

Salenko O. P. Synesthesia in context of art-therapy: aesthetic aspect. – Manuscript.

The dissertation work to achieve Philosophy Candidate degree with specialization in 09.00.08 – Aesthetic. – H. Skovoroda Institute of Philosophy, The National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The genesis of the problem of synesthesia has been considered and the need of aesthetic-anthropological, aesthetic-axiological analysis of this phenomenon as inter-sensual association which stimulates the broadening of person's form-building search through domination of the strategy of artistic thinking inside of the person, depending on the broad range of the sensual information on the basis of the considerable aesthetic experience and aesthetic motivation of the creative work has been grounded. The role of "creative universalism" and A. Kircher's "colour-musical" search, M. Semenko's "poetry-painting", K. Malevich's "colour-forms" has been clarified. The realization of therapeutic, compensational, relaxational function of the art has been investigated. The phenomenon of the "art-therapeutic effect" in the artist-synesthet's life has been studied. The conception about the role of the synesthesia in the works of the artist who is involved in socio-cultural processes of XIX – XXI centuries has been extended.

Keywords: synesthesia, synesthet, functions of art, "art-therapeutic effect", aesthetic experience.

Підписано до друку 25.03.2015 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 097
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.